

Římskokatolická farnost Zruč nad Sázavou
Ke kostelu 3
285 22 Zruč nad Sázavou

Č. j.: 3142/2008

V Praze dne 30. 4. 2008

Věc: Posudek varhan a podklad pro závazné stanovisko restaurování transferovaných varhan z Kunštátu do Zruče nad Sázavou

Historická rešerše:

V Boskovicích existuje farní kronika, ze které také cituje Prof. Jiří Sehnal v knize Moravské barokní varhany. V kronice se píše: Smlouva mezi Franzem Pohlem, učitelem kunštátské školy, jako zplnomocněncem tamního faráře Josefa Czermaka, a mezi Georgem Spanelem, rokytnickým varhanářem.

- 1) Varhanář se zavazuje postavit v kunštátském kostele sv. Stanislava zcela nové varhany s dvojitou klaviaturou, s tóny nahoru do C, jak je obvyklé, pod tím sice jen do C, ale se všemi půltóny jako Cis, Dis, Fis a Gis podle zůsobu fortepian. Copus (? – možná má být *corpus* ?) bude rozdělený na tři části a bude sestávat z 15 mutací, a to: ¹⁾
 - a) Manual s:
 - 4 fuß Principal
 - 2 fuß Octav,
 - Dvojitá rauschkvinta (rausch = šum)
 - Mixtura
 - 3 fuß Kvinta
 - 8 fuß Portunal
 - Kvinta *dena* (?)
 - Salicinal
 - b) Positiv s:
 - 2 fuß Principal
 - Copel major
 - Copel minor
 - Nassata
 - c) Pedal s:
 - 8 fuß Principal
 - 4 fuß Octav
 - 16 fuß Subpas

Varhany mají být zřízeny nejlepším způsobem, také klaviatura má být uzpůsobena k svatbám.

¹⁾ „... ganz neue Orgel mit doppelte Claviatur, die Töne hinauf bis ins C, wie allgemein, hiunter zwar eben nur bis ins C, jedoch aber mit denen gänzlichen Semitönen, als Cis, Dis, Fis und Gis auf Art der Fortepianen, der Copus in drey Theile abgetheilt und in 15 Mutationen bestehend zu verfertigen ...“

- 2) Kvůli nedostatečnému místu jsou neumístitelné potřebné měchy. Varhanář ujišťuje, že zaopatří dva solidní měchy a dokončí práci do konce dubna 1798.
- 3) Staré varhany varhanář odstraní z kostela a opraví, potom je umístí do malého kostela sv. Ducha.
- 4) Farář se zavazuje zajistit souhlas vrchnostenského patronátního úřadu a vyplatit varhanáři cenu za hotové a bezchybně zhotovené varhany 550 zlatých.
- 5) Varhanář budiž ujištěn, že hotové varhany dopraví z Rokytnice do Kunštátu na svoje náklady kunštátsí farníci a že varhanář bude mít po dobu práce v Kunštátě volný a bezplatný byt.

Dáno před soudem městečka Rokytnice dne 20 července 1797. 2)

V roce 1942 vestavěla do skříně varhan pneumatický nástroj firma Meltzer, v roce 2001 byly varhany rozebrány, uloženy na faře a nahrazeny novými, od roku 2001 došlo k několikerému transferu rozebraných varhan, což je společně s nevhodným uložením přivedlo na pokraj zániku.³⁾

Současný stav:

Fragmenty nástroje jsou uloženy v budově v sousedství farního úřadu ve Zručí nad sázavou. Podle vnějších znaků dochované skříně se opravdu jedná s největší pravděpodobností o dílo Jana Jiřího Španiela staršího. Z původního nástroje se dochovala pouze skříň, a to nekompletní. Z Hlavního stroje se dochovalo: pouze jedna boční stěna, dvě výplně a několik dílčích fragmentů. Dále dvě kratší stěny pravděpodobně pozdějšího původu, všechny korunní římsy (zkompletované do tzv. „čepice“), prospektová římsa, některé lizeny Hlavního stroje, prospektové píšťalnice a věšáky (pokud jsou původní) a část řezeb (nejvýše třetina, což však vzhledem ke způsobu uskladnění šlo odhadnout jen těžce). Z nich je nejlépe dochovaná váza. Dále alespoň 8 kusů píšťalových laviček, z nichž některé nesou známky přepracování. O těch se lze domnívat, že by mohly být ještě z původního nebo alespoň staršího nástroje, protože jsou řemeslně velmi solidně provedeny (vklížený příčný špánek na koncích proti rozpraskání). Dochovány jsou i prospektové věšáky a snad původní píšťalnice, upravené pro němý prospekt, ve velmi špatném stavu (napadení červotočem).

Ze skříně pozitivu se dochovala celá prospektová architektura včetně řezeb.

Z Pedálu se nedochovalo nic, pokud mu nepatří některé z momentálně těžko identifikovatelných fragmentů.

Skříň je opatřena nepůvodním fládrovým nátěrem a v momentálním uskladnění šlo těžce odhadnout, ze kterých částí pochází jednotlivé fragmenty. Přes silné napadení červotočem (hlavně řezeb) se jedná o řemeslně velmi kvalitně zpracované dílo.

Stroj od firmy Melzer zanikl kromě několika bezcenných prospektových zinkových píšťal a klaviatur. Tyto zbytky doporučuji dále neuchovávat. Nejsou ani zdrojem náhradního materiálu pro případné restaurování podobného nástroje.

2) Podle překladu dodaného P. MgA. Jaroslavem Konečným

3) Podle zprávy Ing. Milana Maxy, PhD.

Návrh řešení:

Plně souhlasím se záměrem rekonstrukce původního nástroje. Bude se přitom vycházet z dochovaných nástrojů J. J. Španiela staršího.

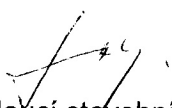
Skříň bude historickými metodami truhlářsky opravena a všechny původní prvky (spoje a pod.) ponechány. Řezby restaurovány, či nahrazeny kopiemi, individuálně podle stavu. Všechny díly budou pečlivě konzervovány a podle nutnosti petrifikovány. Po sondáži původní polychromie bude rozhodnuto o retuši původní polychromie, nebo o jejím obnovení novou vrstvou, při které by ale bylo možno brát ohled na současné umístění v interiéru zručského kostela. V každém případě musí původní polychromie být pod touto vrstvou zachována. Nová polychromie bude zhotovena historickými metodami a odpovídajícími materiály a postupy.

Stroj bude zhotoven zcela nově jako kopie díla J. J. Španiela staršího podle dochovaných nástrojů. Dodržena bude původní dispozice a rozsah klaviatur. Předpokládá se užití stejných materiálů, ze kterých zhotovoval své nástroje J. J. Španiel starší. Při prokázání původnosti píšťalových laviček a prospektových věšáků a píšťalnic, eventuálně dalších nalezených původních součástí, bude snaha je zachránit a použít. Vzhledem k jejich stavu to ale asi nebude většinou možné, od těchto dílů pak budou vyrobeny přesné kopie. Ladění nástroje vzhledem ke chromatické spodní oktávě temperované nebo temperovanému se blíží.

Práce by měl provádět varhanář s příslušným Povolením k restaurování ministerstva kultury, protože jen tak je zaručen do detailu historický řemeslný postup a výsledná kvalita zvuku.

Závěr:

Bude se jednat o výjimečně dobře zapadající nástroj do prostoru zručského kostela a navíc tím bude zachráněn fragment vzácných historických varhan. I vzhledem k zamýšlené kopii se bude jednat o ojedinělý projekt v rámci celé České republiky, který bude znamenat další výrazný posun kvality české varhanářské produkce, záchrany kulturních památek a historického bádání. Doporučuji oslovit i zahraniční varhanářské firmy, které mají zkušenosti s historickými varhanami v našem teritoriu. Nástroj bude živým inventářem kostela, kde bude pro něj vzhledem k vysoké hudebnosti této farnosti bohaté využití jak při liturgii, tak při koncertech.

Ing. Josef Rendl, vedoucí stavebního odboru

zpracoval:

MgA. Pavel Černý, diecézní organolog

Příloha: Zpráva Ing. Milana Maxy, PhD.